

УДК 342.1

Олександр КУРАКІН

Національний університет “Запорізька політехніка”,
професор кафедри
“Політологія та загальноправові дисципліни”, д. ю. н., професор
kurakinoleksandr949@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0274-6530

Віктор КИРИЧЕНКО

Національний університет “Запорізька політехніка”,
професор кафедри “Політологія та загальноправові дисципліни”, к. і. н., доцент
kirichenko_yuriy84@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3697-0493

ДЕРЖАВА І ДЕРЖАВНІСТЬ: СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАГРОЗИ

<http://doi.org/10.23939/law2024.43.111>

© Куракін О., Кириченко В., 2024

Сучасні доктринальні підходи щодо визначення концептів “держава” і “державність” є дискусійними, а іноді й контраверсійними, що й викликає потребу їх уточнення з огляду на загальносвітові та локальні тенденції.

Висловлюється припущення, що “державність” є ширшим за поняття “держава”. Перше пов’язане із незалежністю, державним суверенітетом, наявністю державних і муніципальних органів влади, системи правових норм та визнанням їх на міжнародному рівні. До основних характеристик державності пропонується віднести національну самоідентичність населення держави, втілення інтересів національної спільноти у державній незалежності, визнання такої держави на світовій арені та її участь у міжнародних відносинах. Уточнено, що поняття “державність” не є тотожним “державі”.

Визначено, що до геополітичних та міжнародно-правових загроз, які здійснюють безпосередній вплив на суверенітет і незалежність держави, варто віднести: зовнішні та внутрішні збройні конфлікти, неконтрольовану міграцію, глобальний екстремізм і тероризм; нелінійні способи ведення війн, створення нових “зон напруги”, енергетична революція, зростання соціальної та економічної нерівності, громадянські конфлікти, посилення ролі національних держав, транскордонні конфлікти тощо. Зазначається, що вказані фактори вчиняють опосередкований вплив і на державність через “розмивання” самоідентичності населення держави, ставлення під сумнів її суверенітету і як наслідок – втрата правосуб’єктності на світовій арені.

Акцентовано увагу, що негативні наслідки згаданих впливів на державність спроможні викликати в історичній перспективі зникнення самої держави. Саме тому треба вчасно здійснювати контрзаходи із протидії таким геополітичним і міжнародно-правовим загрозам.

Ключові слова: держава, суверенітет, державність, геополітичні загрози, війна, міжнародно-правові загрози, незалежність, публічна влада.

Постановка проблеми. Поняття “держава” і “державність” досліджують науковці різних галузей – права, політології, соціології, історії тощо. Водночас у загальній теорії держави тривалий час зберігається майже догматичний підхід до визначення поняття “держава”. Також у багатьох теоретичних підходах ці поняття використовуються як синоніми, хоча, на нашу думку, між ними є сутнісні відмінні риси. Виявлення цих відмінностей є важливим для розуміння особливостей майбутнього розвитку української держави та державності зокрема.

Етимологія та генеза державності – це тривалий процес, що відбувається під впливом багатьох факторів як зовнішніх, так і внутрішніх. Так, сучасна українська держава існує 34 роки, а українська державність – 837 років. Історія української держави на різних етапах її існування характеризувалась перманентним впливом більш “потужних” геополітичних гравців: Велике князівство Литовське, Річ Посполита, російська імперія і т. ін. Водночас такий вплив завжди характеризувався повним “поглинанням” (авт. – втратою) українського державного суверенітету. Але, незважаючи на це, український народ завжди зберігав свою національну ідентичність та спроможність відновити незалежну державу – а отже, характеризувався “державністю”.

На сучасному етапі розвитку української держави відбуваються динамічні трансформації, пов’язані із впливом повномасштабної російсько-української війни, інтенсифікацією міжнародних відносин, посиленням впливу України на геополітичній арені, інституційні проблеми забезпечення міжнародного правопорядку.

Геополітичні та міжнародно-правові загрози можуть впливати на такі характеристики держави, як незалежність та суверенітет, що своєю чергою взаємопов’язані із державністю. Така ситуація зумовлює важливість і доцільність аналізу суспільних і державних процесів, що сьогодні відбуваються в Україні та мають визначну роль в процесі розвитку її державності.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідження концептів “держава” та “державність” викликає зацікавлення вчених у різних сферах наукових знань, що зумовлено особливостями історичного розвитку української держави, впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на процес вітчизняного державотворення.

Зазначена проблематика держави і державності є предметом досліджень багатьох сучасних науковців. Різні аспекти співвідношення понять “держава” і “державність” досліджували такі вітчизняні вчені, як О. Батанов, В. Горбатенко, Р. Зварич, А. Мерник, Р. Мінченко, В. Петришин, І. Терлюк, О. Щербініна та інші.

Актуалізація інтересу до питання особливостей розвитку української держави і державності на сучасному етапі, безперечно, зумовлена підвищенням рівня зовнішнього впливу – анексією частини української території, спробою створення квазідержав, агресивним вторгненням росії на суверенну територію України, іншими геополітичними процесами.

На тлі динамічних внутрішніх і зовнішніх трансформацій, що впливають на розвиток української держави і державності, у фокус сучасної наукової думки потрапляє питання про взаємозв’язок, взаємний вплив і, зрештою, синергію згаданих вище чинників та їх значення для існування української держави. Тому ми переконані, що детальне дослідження проблематики співвідношення держави і державності під впливом геополітичних та міжнародно-правових загроз саме сьогодні є не просто актуальним для теоретичної науки, а й вельми доцільним з практичного погляду.

Підготовка цієї публікації, особливість її предмета зумовила використання широкого спектру методологічного інструментарію: загальнонаукових, спеціальних методів пізнання та логічних прийомів, у тому числі індукції та дедукції, синтезу та аналізу, діалектичного, формально-логічного, системно-структурного та порівняльно-правового методів.

Мета статті. Метою цієї публікації є дослідження особливостей співвідношення української держави і державності в аспекті впливу сучасних геополітичних та міжнародно-правових загроз. Завданнями дослідження є аналіз теоретичних концептів “держава” і “державність”, виявлення їх відмінних рис, характеристика розвитку державності під впливом загроз геополітичного та міжнародно-правового характеру, визначення впливу глобальних загроз на державність та суверенітет України.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науці існують різні погляди щодо визначення змісту понять “держава” та “державність”. В аспекті дослідження особливостей впливу геополітичних та міжнародно-правових загроз важливо встановити сутнісні характеристики зазначених категорій.

Так, українські науковці А. Мерник і А. Ярова, визначаючи сутність поняття “держава”, виділяють декілька значень:

1. Субстанційне, відповідно до якого держава – це організоване в певні корпорації населення, яке функціонує в часі та просторі.
2. Атрибутивне, відповідно до якого держава виступає устроєм певних суспільних відносин, офіційним устроєм певного суспільства, його оформленням.
3. Інституційне, згідно з яким держава є апаратом публічної влади, державно-правових органів, які реалізують державну владу.
4. Міжнародне, відповідно до якого держава виступає суб’єктом міжнародних відносин як єдність території, населення і суспільної влади [1, с. 185].

М. Мірошніченко своєю чергою розглядає державу у ширшому значенні, як всеосяжну правову, суверенну територіальну організацію громадянського суспільства, що “має у своєму розпорядженні публічно-політичну владу та спеціальний апарат управління” [2, с. 20], та вузькому значенні, як “механізм здійснення публічно-політичної влади в суспільстві й апарат управління суспільством” [2, с. 20].

Науці також відомий підхід, відповідно до якого державу розглядають у трьох значеннях:

- 1) державно-організоване суспільство;
- 2) апарат державної влади як єдине ціле;
- 3) Система державних органів [3, с. 30].

На наш погляд, детальним, універсальним та сталим визначенням поняття “держава” є таке: “універсальна політична форма організації суспільства, що характеризується суверенною владою або сукупністю інституцій політичного, адміністративного, воєнного, судового, релігійного й культурного характеру, за допомогою яких здійснюється управління певною територією та населенням, що проживає на ній” [4, с. 9]. Наведене визначення у сучасній теоретико-правовій науці не викликає суперечок, є консенсуальним і визнається майже догматичним.

З набором основних ознак держави також погоджується переважна більшість наукової спільноти. Але з огляду на сучасні реалії функціонування української держави і спираючись на положення норм міжнародного права, вважаємо доцільно конкретизувати у цьому контексті термін “територія держави”, додавши до нього частини території держави, на яких тимчасово не забезпечено її державний суверенітет через анексію та тимчасову окупацію.

Враховуючи викладене, треба зазначити, що поняття “держава” як конкретно-історичний феномен – категорія надмірно абстрактна, а отже, можна констатувати її низьку евристичну ефективність.

Своєю чергою поняття “державність” є більш неоднозначним, воно охоплює різні елементи та характеризується складною структурою. У перекладі з англійської мови цей термін (statehood) визначається як ознака держави чи її більшої частини, що контролюється Урядом.

Так, український вчений В. Греченко ще у 2002 році зазначав, що в науковій літературі поняття “державність” часто розуміється як форма політичної організації суспільства, яка передуює створенню держави, тобто “державність – це протодержава” [5, с. 245].

На нашу думку, поняття “державність” не можна ототожнювати з поняттям “держава”, хоча їх взаємозв’язок та взаємний вплив складно заперечувати. У цьому аспекті слушною є думка Р. Мінченко, яка стверджує, що “поняття державність у категоріальному апараті теорії держави і права виконує ряд пояснювальних, аксіологічних та ідентифікуючих функцій, які розкривають змістову та формально-юридичну специфіку різних етапів цього процесу в напрямі формування суверенної держави та її інститутів” [6, с. 8].

Сучасні українські вчені характеризують державність як якісну характеристику та властивість державно-організованого суспільства, яке:

- розкриває взаємодію органів державної влади і суспільства, спрямовану на забезпечення існування та функціонування держави;

- окреслює характерні риси та особливості його перебування на конкретно-історичному етапі розвитку [7, с. 283].

На думку В. Селіванова, “державність” є відображенням “певного рівня життєдіяльності суспільства на шляху його соціально-економічної й політичної структуризації, усвідомлення та визнання невід’ємного права народу на самовизначення” [8, с. 284]. Загалом погоджуючись із такою думкою, в контексті нашого дослідження вважаємо доцільним додати, що “державність” визначає устрій суспільного життя, політичний порядок та спроможність держави загалом.

“Державність” також розуміють як минулий чи непостійний стан територіально-політичної організації суспільства з обмеженою публічною владою. Обмеженість останньої зумовлюється залежністю від зовнішнього фактору. Державний апарат такої територіально-політичної організації – легітимний і легальний, проте не самостійний, оскільки входить до складу іншої держави [9, с. 21].

На нашу думку, запропонований підхід щодо визначення сутності категорії “державність” не суперечить наявним у сучасній науці доктринальним підходам.

Крім того, поняття “державність” взаємопов’язане з поняттям “суверенітет”. Так, в узагальненому розумінні “державний суверенітет – це верховенство державної влади, яка реалізується державними органами в межах території держави, що визначається державними кордонами, і водночас це незалежність держави у міжнародних відносинах” [10, с. 29].

В аспекті дослідження впливу геополітичних та міжнародно-правових загроз на державність цікавою є думка О. Щербініної, яка досліджує поняття державності у взаємозв’язку із поняттям “суверенітет”. Учена зазначає наявність зв’язку якісних параметрів державності та суверенітету, що проявляється у таких положеннях:

1. “Рівень суверенітету держави корелює з якістю його функціонування. Ефективне виконання державою функцій забезпечує високий рівень її розвитку та суверенітету” [11, с. 63]. Якщо держава здатна самостійно реагувати на зовнішні загрози та розв’язувати внутрішні проблеми, то вона характеризується високим рівнем суверенітету. Ефективність функціонування держави є показником реального суверенітету держави.

2. “Внутрішній суверенітет держави забезпечується високорозвиненою економічною сферою, ефективною політичною сферою та оптимальною діяльністю політичних еліт (де під оптимальністю розуміється здатність еліт ефективно управляти наявними ресурсами в заданих умовах); зовнішній суверенітет, поряд з уже зазначеними елементами, додатково детермінується ефективною військовою сферою” [11, с. 63]. Водночас основний фактор суверенітету держави – її внутрішня ефективність.

3. “Рівень суверенітету держави варіюється залежно від її розташування в світовій системі” [11, с. 63]. Якщо держава є розвиненою і її відносять до ядра, то ступінь її суверенності є більш високим, і навпаки – менш розвинені держави, які належать до периферії, характеризуються низьким рівнем суверенітету.

4. “Зростання рівня суверенітету окремих перехідних держав не вигідне лідерам глобалізаційних процесів. Спроби підвищення ефективності провідних сфер функціонування окремих держав будуть суперечити інтересам провідних держав, а отже, блокуватися з їхнього боку. Здатність проводити самостійну національну стратегію є показником високого рівня суверенітету держави” [11, с. 63].

Досліджуючи вплив геополітичних та міжнародно-правових загроз державності, важливо визначити її особливості та сутнісні характеристики. Основними серед них є:

1. Втілення права певної етносоціальної спільноти на незалежність.
2. “Наявність органів публічної влади, яка виступає у двох формах: державна влада, до якої належать глава держави, органи законодавчої, виконавчої та судової влади, силові органи (поліція, органи держбезпеки, прокуратури, збройні сили тощо), і муніципальна влада – представницькі та виконавчі органи місцевого самоврядування.
3. Державний суверенітет, який передбачає верховенство держави на своїй території та незалежність у міжнародних відносинах.
4. Система правових норм (закони та підзаконні акти), які регулюють відповідні суспільні відносини.
5. Міжнародне визнання держави і, як наслідок, її міжнародна правова ідентифікація” [12, с. 23].

Тобто державність пов’язана із незалежністю, державним суверенітетом, наявністю державних та муніципальних органів влади, системи правових норм та визнанням на міжнародному рівні. Наявність цих критеріїв свідчить про наявність державності, але не визначає рівень її розвитку.

Аналіз наукових підходів вітчизняних дослідників дав змогу нам запропонувати власний погляд на зміст, ознаки та головне, на нашу думку – суб’єктів “державності”.

Отже, поняття “державність” вживається сьогодні у різних значеннях (синонім поняття “держава”, характеристика механізму політичної організації суспільства, ступінь розвитку апарату держави, ознака державно-політичної організації суспільства тощо). Враховуючи позицію загально-правової науки щодо визначення поняття “держава”, спираючись на дух, букву і логіку міжнародного права та враховуючи сучасні умови функціонування конкретних держав, ми пропонуємо розглядати поняття “державність” як специфічну, безперервну та динамічну ознаку етнонаціонального суб’єкта, що визначає його спроможність створити або відновити власну державу.

До її ознак вважаємо доцільним включити безперервність, наступність, динамічність, системність, цілісність, незавершеність, циклічність. А суб’єктний склад “державності”, на нашу думку, може складатися з етносів, народів, населення.

Отже, ми вважаємо, що поняття “державність” є ширшим та глибшим за поняття “держава”: згадані вище суб’єкти мають/не мають можливості створити/відновити свою державу.

Для визначення особливостей впливу геополітичних та міжнародно-правових загроз на державу і державність треба виділити найбільш значущі та актуальні загрози в сучасному світі. Такими загрозами є:

1. Неконтрольована міграція, перманентні гуманітарні і соціальні кризи у ряді регіонів світу.
2. Загрози глобального екстремізму та тероризму – “асиметричний підхід”, індивідуалізація та місцева специфікація цих проявів.
3. Збільшення кількості регіональних “зон напруги” через нелінійні способи ведення війни.
4. Розширення географії активності квазідержавних парамілітаристських утворень – створення нових зон напруги.
5. Енергетична революція та перерозподіл окремих регіональних ринків у світі.
6. Критичне зростання соціальної та економічної нерівності. Техногенні катастрофи та пандемії у центрах світового впливу та на їх периферіях.
7. Несистемні громадянські конфлікти та системна криза сучасного середнього класу. Криміналізація політичних і соціальних процесів на європейському просторі.
8. Посилення ролі національних держав та переформатування наднаціональних світових і регіональних політико-економічних утворень.
9. Загрози ліберально-демократичним політичним трендам, посилення лівосоціальних, право національних рухів і громадських об’єднань.
10. Розростання меж та кількості транскордонних конфліктів [13].

Зазначені та інші загрози впливають не лише на глобальні процеси у світі, вони здійснюють вплив і на окремі держави та рівень розвитку їх державності.

Однією з основних загроз українській державі і державності стало вторгнення російської армії на суверенну територію незалежної України у 2014 році та розпочата росією у 2022 році повномасштабна війна. Водночас варто наголосити, що, крім впливу на українську державу, “агресія Росії спричинила суттєві зміни у міжнародних відносинах і активізувала процес формування нового світового порядку” [12, с. 28]. Конкретні питання, що потребують від світового співтовариства негайних відповідей, полягають у створенні умов для якнайшвидшого завершення збройного конфлікту, всеохопний вплив на країну-агресора та неприпустимість ведення дипломатичних перемовин із позиції ультиматумів.

Формування нового світового порядку передбачає зміну статусів та рівня впливу окремих геополітичних суб’єктів, створення нових міждержавних союзів, посилення партнерських відносин між країнами. Зазначена система подібних та інших заходів має бути спрямована на відновлення й подальшу підтримку міжнародного правопорядку в парадигмі системи міжнародно-правових норм.

Така ситуація досить сильно впливає на суверенітет окремих держав, що своєю чергою здійснює вплив на рівень розвитку їх державності. Так, Д. Білявський зазначає, що “на сьогоднішній день, коли міжнародне право продовжує свою еволюцію та норми якого за своєю сутністю є компромісом між загальними потребами людства у врегулюванні значущих питань та поступками державного суверенітету, зазначимо, що суверенні держави дійсно пожертвували частиною свого зовнішнього суверенітету заради гармонійного розвитку людства та збереження миру та безпеки. До того ж, на думку автора, сучасна тенденція стосовно передачі частини суверенітету на користь міжнародних (міждержавних) організацій буде посилюватись, адже в епоху глобалізації інтеграційні процеси стають настільки сильними, наскільки вони не були ніколи за всю історію людства” [10, с. 30].

Тобто сучасні геополітичні та міжнародно-правові процеси здійснюють вплив на рівень суверенітету держави. Як наслідок знижується рівень зовнішнього суверенітету держави. Водночас така ситуація не загрожує рівню внутрішнього суверенітету країни.

Зауважимо, що категорія “міжнародний правопорядок” є вираженням системи цінностей, що об’єднують переважну кількість членів міжнародного співтовариства. Відповідно принципи та норми міжнародного права мають велику соціальну цінність для прогресивного розвитку тих суспільних відносин, які ними регулюються, охороняються та захищаються. Водночас “слабким” місцем залишається координаційна, неімперативна природа. З другого боку, перевагою такого підходу до регулювання відносин мають залишатись взаємна повага та рівноправність їх учасників.

Також треба зазначити, що більшість норм міжнародного права безпосередньо чи опосередковано не орієнтовані на можливість застосування примусу. Вони передусім виражають організаційно-регуляторний зміст, пропонуючи суб’єктам міжнародного права перелік заходів, що можна і бажано вчиняти для забезпечення їх інтересів [14, с. 171].

Аналізуючи вплив геополітичних та міжнародно-правових загроз на державу, її суверенітет та розвиток державності, варто звернути увагу на те, що важливим є рівень та сутність цього впливу.

Якщо аналізувати сучасну ситуацію в Україні, враховуючи повномасштабну війну, ведення активних бойових дій на українських землях, анексію та тимчасову окупацію окремих територій, посилення міжнародної взаємодії з міждержавними організаціями, підкреслимо, що все це істотно впливає на державу та рівень розвитку державності, але не ставить під сумнів суверенітет України.

На сьогодні Україна як незалежна суверенна держава:

- визнається міжнародною спільнотою;
- здійснює незалежну участь у міжнародних відносинах;
- втілює інтереси української спільноти на незалежність;
- реалізує публічну владу на державному та міжнародному рівні;
- реалізує систему правових норм.

Усе це свідчить про те, що ні активна фаза військового конфлікту, ні анексія чи окупація територій, інші геополітичні та міжнародно-правові загрози державі не ставлять під сумнів її державність.

На наше переконання, керуючись нормами міжнародного гуманітарного права, війна – це збройне зіткнення між державами, де країна-агресор застосовує власні збройні сили проти суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності та політичної незалежності України, що є несумісним з принципами Організації Об'єднаних Націй і прямо суперечить Статуту ООН.

Не викликає сумніву позиція України та світового співтовариства щодо притягнення країни-агресора до міжнародно-правової відповідальності. У цьому контексті вважаємо такою, що пропозиції окремих геополітичних суб'єктів щодо організації перемовин за безпосередньої участі країни-агресора суперечать самій гуманістичній ідеї міжнародного права. Також зауважимо, що остання своєю чергою не робить прийнятних кроків для дипломатичного вирішення конфлікту, висуваючи неприйнятні для України ультимативні вимоги.

На жаль, світова та українська історія знає приклади окупації частин державних територій із подальшим переданням їх до складу країни-агресора внаслідок “міждержавних угод” зі схожими з теперішніми обставинами. Беручи до уваги історичний досвід, висловлюємо тверде переконання про неможливість визнання країни-агресора суб'єктом вирішення територіальних та інших суперечок, що виникли внаслідок військової агресії останньої.

Враховуючи таку ситуацію, ми не бачимо іншого виходу з війни, ніж примушення росії до згортання збройної агресії та виведення військ з усієї території України в межах визнаних усім світом її державних кордонів за допомогою системи всеосяжних економічних, політичних, міграційних та інших санкцій, передбачених нормами міжнародного права. Усі вони мають бути спрямовані на зменшення військового потенціалу країни-агресора та відновлення територіальної цілісності й державного суверенітету України на всій її території.

Висновки. Отже, треба зазначити, що в умовах сучасних геополітичних та міжнародно-правових загроз проблематика захисту і збереження державності та суверенітету набуває особливого значення. Проведений аналіз сутності та основних характеристик понять “держава” і “державність” свідчить, що вони не є тотожними. Поняття “державності” є більш складним та ширшим, ніж “держава”. Державність характеризується такими якостями, як втілення права певної етносоціальної спільноти на незалежність; наявність органів публічної влади (державна і муніципальна влада); державний суверенітет; наявність системи правових норм; міжнародне визнання держави. Виділені основні загрози геополітичного та міжнародно-правового характеру: неконтрольована міграція; глобальний екстремізм та тероризм; нелінійні способи ведення війни; створення нових зон напруги; енергетична революція; зростання соціальної та економічної нерівності; громадянські конфлікти; посилення ролі національних держав; транскордонні конфлікти. Перелічені загрози здійснюють вплив на державність.

Російсько-українська війна посилила статус України на міжнародній арені, підвищила інтенсивність міжнародної взаємодії, підтвердила стійкість основних політичних конструкцій в Україні, підтвердила визнання незалежності та суверенності України світовою спільнотою. Аналіз впливу міжнародно-правових та геополітичних загроз на державність України дав змогу визначити, що наслідки таких загроз, як повномасштабна війна (активні бойові дії, тимчасова окупація територій) не ставлять під сумнів суверенітет української держави та державність її народу.

Зауважимо, що викладені в статті авторські міркування та висновки не претендують на виключність та остаточність. Вони, скоріше, спрямовані на започаткування наукової дискусії щодо заповнення теоретико-правових прогалів у розуміння понять “держава” і “державність”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мерник А. М., Ярова А. С. Поняття держава та державність: зміст та співвідношення (історико-правовий аспект). Юридичний науковий електронний журнал, 2019. № 3. С. 19–22. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/5.pdf
2. Мірошниченко М. І. Теоретичні і методологічні засади генезису правової системи України: монографія. Київ: Університет “Україна”, 2010. 367 с.
3. Головатий М. Ф., Антонюк О. В. Політологічний словник: навч. посіб. Київ: МАУП, 2005. 792 с.
4. Норт Д., Волліс Дж., Вайгест Б. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Пер. з англ. Т. Цимбал. Київ: Наш формат, 2017. 352 с.
5. Греченко В. А. До питання про сутність поняття “державність”. Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 20, 2002. С. 244–249.
6. Мінченко Р. М. Еволюція державної влади в сучасній Україні (теоретико-правове дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2009. 38 с.
7. Батанов О. В. Конституційно-правові та соціально-політичні проблеми української державності: історія та сучасність. Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Вип. 34. Київ, 2023. С. 278–290.
8. Селіванов В. Право і влада суверенної України. Методологічні аспекти: монографія. Київ: Ін Юре, 2002. 724 с.
9. Терлюк І. “Держава” і “державність”: до проблеми теоретико-правового та історико-правового змісту понять в контексті українського (національного) державотворення. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. 2021. № 1 (29). С. 17–28.
10. Білявський Д. С. Право на війну як складова суверенітету. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. 2022. С. 28–31.
11. Щербініна О. О. Взаємозв’язок суверенітету та якісних параметрів державності в умовах глобалізації: дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02. Одеса, 2011. 209 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/170/1/%d0%a9%d0%b5%d1%80%d0%b1%d1%96%d0%bd%d1%96%d0%bd%d0%b0%20%d0%9e%d0%bb%d1%8c%d0%b3%d0%b0%20%d0%9e%d0%bb%d0%b5%d1%81%d1%96%d1%97%d0%b2%d0%bd%d0%b0.pdf>
12. Пирожков С. І. Збереження і розвиток державності України в умовах війни та миру: Стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 23 серпня 2023 року. Вісник НАН України. 2023. № 10. С. 22–29.
13. Телешун С. О. Українські політичні реалії і геополітичні виклики на терені євразійського континенту (2013–2015 рр.). “Глобальні виклики на Євразійському просторі: перспективи України” 14–15 травня 2015 р.: матеріали доповідей та виступів / ред. кол. В. Цвих [та ін.]. Київ, 2015. С. 173–178.
14. Репецький В. Соціальна цінність міжнародного права. Вісник Львівського університету: серія “Міжнародні відносини”. Львів, 2012. Випуск 30. С. 169–174.

REFERENCES

1. Mernyk, A. M., Yarova, A. S. (2019). *Poniattia derzhava ta derzhavnist: zmist ta spivvidnoshennia (istoryko-pravovyi aspekt). Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal* [Concepts of state and statehood: meaning and relationship (historical and legal aspect). Legal Scientific Electronic Journal]. No. 3. P. 19–22. [In Ukrainian]. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/5.pdf [In Ukrainian].
2. Miroshnychenko, M. I. (2010). *Teoretychni i metodolohichni zasady henezysu pravovoi systemy Ukrainy: monohr.* [Theoretical and methodological foundations of the genesis of the legal system of Ukraine: monograph]. Kyiv: Un-t “Ukraina”. 367 p. [In Ukrainian].
3. Holovaty, M. F., Antoniuk, O. V. (2005). *Politolohichni slovnyk: navch. Posib* [Political dictionary: teaching manual]. Kyiv: MAUP. 792 p. [In Ukrainian].
4. Nort, D., Vollis, Dzh., Vaihest, B. (2017). *Nasylstvo ta suspilni poriadky. Osnovni chynnyky, yaki vplynuly na khid istorii. Per. z anhl. T. Tsymbal* [Violence and social order. The main factors that influenced the course of history. Trans. from English T. Tsymbal]. Kyiv: Nash format. 352 p. [In Ukrainian].
5. Hrechenko, V. A. (2002). *Do pytannia pro sutnist poniattia “derzhavnist”.* *Visnyk Natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav* [To the question of the essence of the concept of “statehood”. Bulletin of the National University of Internal Affairs]. Vyp. 20. P. 244–249. [In Ukrainian].

6. Minchenko, R. M. (2009). *Evolutsiia derzhavnoi vlady v suchasni Ukraini (teoretyko-pravove doslidzhennia): avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: spets. 12.00.01* [The evolution of state power in modern Ukraine (theoretical and legal research): abstract of the doctoral dissertation: specialty 12.00.01]. Kyiv. 38 p. [In Ukrainian].
7. Batanov, O. V. (2023). *Konstytutsiino-pravovi ta sotsialno-politychni problemy ukraïnskoi derzhavnosti: istoriia ta suchasnist. Pravova derzhava: Shchorichnyk naukovykh prats Instytutu derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy* [Constitutional-legal and socio-political problems of Ukrainian statehood: history and modernity. Rule of law: Yearbook of scientific works of the Institute of State and Law named after V. M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine]. Vyp. 34. Kyiv. P. 278–290. [In Ukrainian].
8. Selivanov, V. (2002). *Pravo i vlada suverennoi Ukrainy. Metodolohichni aspekty: monohr* [Law and power of sovereign Ukraine. Methodological aspects: monograph]. Kyiv: In Yure. 724 p. [In Ukrainian].
9. Terliuk, I. (2021). *“Derzhava” i “derzhavnist”: do problemy teoretyko-pravovoho ta istoriiko-pravovoho zmistu poniat v konteksti ukraïnskoho (natsionalnoho) derzhavotvorennia. Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”* [“State” and “statehood”: to the problem of the theoretical-legal and historical-legal content of concepts in the context of Ukrainian (national) statehood. Bulletin of the Lviv Polytechnic National University]. No. 1 (29). P. 17–28. [In Ukrainian].
10. Biliavskiy, D. S. (2022). *Pravo na viinu yak skladova suverenitetu. Naukovi zakhody Yurydychnoho fakultetu Zakhidnoukraïnskoho natsionalnoho universytetu* [The right to war as a component of sovereignty. Scientific events of the Faculty of Law of the West Ukrainian National University]. P. 28–31. [In Ukrainian].
11. Shcherbinina, O. O. (2011). *Vzaiemozviazok suverenitetu ta yakisnykh parametriv derzhavnosti v umovakh hlobalizatsii: dys. ... kand. polit. nauk: spets. 23.00.02* [Interrelationship of sovereignty and qualitative parameters of statehood in the conditions of globalization: dissertation of candidate of political sciences: specialty 23.00.02.]. Odesa, 209 s. URL:<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/170/1/%d0%a9%d0%b5%d1%80%d0%b1%d1%96%d0%bd%d1%96%d0%bd%d0%b0%20%d0%9e%d0%bb%d1%8c%d0%b3%d0%b0%20%d0%9e%d0%bb%d0%b5%d1%81%d1%96%d1%97%d0%b2%d0%bd%d0%b0.pdf> [In Ukrainian].
12. Pyrozhkov, S. I. (2023). *Zberezhennia i rozvytok derzhavnosti Ukrainy v umovakh viiny ta myru: Stenohrama dopovidi na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 23 serpnia 2023 roku. Visnyk NAN Ukrainy* [Preservation and development of the statehood of Ukraine in conditions of war and peace: transcript of the report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine on August 23, 2023. Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine]. No. 10. P. 22–29. [In Ukrainian].
13. Teleshun, S. O. (2015). *Ukraïnski politychni realii i heopolitychni vyklyky na tereni yevraziiskoho kontynentu (2013–2015 rr.). “Hlobalni vyklyky na Yevraziiskomu prostori: perspektyvy Ukrainy” 14–15 travnia 2015 r.: materialy dopovidei ta vystupiv* [Ukrainian political realities and geopolitical challenges on the Eurasian continent (2013–2015). “Global challenges in the Eurasian space: perspectives of Ukraine” May 14–15, 2015: materials of reports and speeches] / red. kol. V. Tsvykh [ta in.]. Kyiv, 2015. P. 173–178. [In Ukrainian].
14. Repetsky, V. *Social value of international law. Bulletin of Lviv University: “International Relations” series*. Lviv, 2012. Issue 30. P. 169–174. [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 18.08.2024 р.

Oleksandr KURAKIN

Zaporizhia Polytechnic National University,
Professor of the department "Political science and general legal disciplines",
Dr. hab., Full Professor
kurakinoleksandr949@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0274-6530

Viktor KIRICHENKO

Zaporizhia Polytechnic National University,
Professor of the Department
"Political science and general legal disciplines",
candidate of historical sciences, Associate Professor
kirichenko_yuriy84@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3697-0493

**STATE AND STATENESS:
CONTEMPORARY GEOPOLITICAL
AND INTERNATIONAL LEGAL THREATS**

Modern doctrinal approaches to the definition of the concepts of "state" and "statehood" are debatable and sometimes controversial, which necessitates their clarification in view of the existing global and local trends.

It is suggested that "statehood" is broader than the concept of "state". The former is associated with independence, state sovereignty, the existence of state and municipal authorities, a system of legal norms and their international recognition. The main characteristics of statehood include the national self-identity of the population of the State, the embodiment of the interests of the national community in the State's independence, recognition of such a State on the world stage and its participation in international relations. The author clarifies that the concept of "statehood" is not identical to "state".

It is determined that the geopolitical and international legal threats that have a direct impact on the sovereignty and independence of the State include: external and internal armed conflicts, uncontrolled migration, global extremism and terrorism; non-linear methods of warfare, creation of new "zones of tension", energy revolution, growing social and economic inequality, civil conflicts, strengthening of the role of nation-states, cross-border conflicts, etc. It is noted that these factors also have an indirect impact on statehood through the "blurring" of the self-identity of the state's population, questioning of its sovereignty, and as a result, the loss of legal personality on the world stage.

The author emphasizes that the negative consequences of these influences on statehood may lead to the disappearance of the state itself in the historical perspective. That is why timely countermeasures should be taken to counter such geopolitical and international legal threats.

Keywords: state, sovereignty, statehood, geopolitical threats, war, international legal threats, independence, public power.